

Jong geleerd, fout gedaan?

Gregory Besjes en Ruben van Gaalen

Het is bekend dat een volwassene er nadelen van kan ondervinden als hij of zij in een gebroken of arm gezin is opgegroeid. Er is nog maar weinig bekend over de gevolgen die een kind op lange termijn ondervindt als een ouder tijdens de opvoeding van het kind met de politie in aanraking kwam. In het hier gepresenteerde onderzoek wordt met behulp van gegevens uit het Sociaal Statistisch Bestand de samenhang tussen het geregistreerd staan als verdachte van twee opeenvolgende generaties geanalyseerd, rekening houdend met de samenstelling en sociaaleconomische positie van het gezin waarin de kinderen opgroeiden.

1. Inleiding

Het huidige kabinet besteedt bijzondere aandacht aan de leefsituatie van de opgroeiende jeugd, niet in het minst door de inrichting van een Programmaministerie voor Jeugd en Gezin. Dit is mede zo omdat een veilige en stabiele sociale omgeving van groot belang zijn voor de welvaart en het welzijn van kinderen op de lange termijn. Volwassenen kunnen uiteindelijk profijt hebben van hun sociale achtergrond, maar ze kunnen er eveneens door worden beperkt of zelfs beschadigd (Steketee et al., 2008).

In hun publicatie *Kinderen in tel* schetsen Steketee et al. een tweeledig beeld van de leefsituatie van een deel van de kinderen in Nederland. Aan de ene kant gaat de verbeterde economische situatie in Nederland gepaard met hoopgevende ontwikkelingen: taalachterstanden worden ingelopen, de jeugdwerkloosheid neemt af en het aantal tienermoeders loopt terug. Aan de andere kant is er echter een grote stijging van het aantal gemelde mishandelde kinderen, het schoolverzuim en de jeugdcriminaliteit. Juist tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen is het van groot maatschappelijk belang om onderzoek te doen naar eventuele negatieve effecten van de gezinssituatie waarin kinderen opgroeien.

Met het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS is het mogelijk om de invloed van crimineel gedrag van ouders en jongvolwassen kinderen aan elkaar te relateren. De SSB-gegevens stellen ons in staat rekening te houden met de gezinssamenstelling en sociaaleconomische situatie waarin het gezin zich tijdens de opvoeding van het kind bevond. Allereerst gaan we in op de wijze waarop de gezinssituatie waarin kinderen leven gevolgen heeft voor kansen en beperkingen in hun volwassen leven.

Recent wetenschappelijk onderzoek bevestigt dat ouders nog steeds in sterke mate normen, waarden, gevoelens en gedragingen aan hun kinderen overdragen (Liefbroer en Dykstra, 2007). Dit zou betekenen dat, ondanks de toegevoegde individuele autonomie, de volkswijsheid 'Jong geleerd, oud gedaan' nog in hoge mate geldt. Het is dan ook opvallend dat er binnen de traditie van criminologisch onder-

zoek nog maar weinig aandacht is geweest voor de effecten van ervaringen in de jeugd op gedragingen in de toekomst (Dykstra en De Valk, 2007). De directe samenhang tussen crimineel gedrag van ouders en volwassen kinderen maakt wel onderdeel uit van onderzoek (Van de Rakt et al., 2006). Daarbij is het de vraag in hoeverre het een schijnverband betreft. Vooral door beperkingen van de gegevens wordt in de meeste onderzoeken niet of nauwelijks rekening gehouden met belangrijke andere factoren die de jeugd van het kind bepalen. Voordat we ingaan op mechanismen rond intergenerationale overdracht, besteden we kort aandacht aan de rol die criminele gedragingen gedurende de levensloop spelen.

2. Intergenerationale overdracht

Voorgaand onderzoek heeft laten zien dat de zogenaamde *age-crime curve* een consistent gegeven is: crimineel gedrag komt vooral voor in de leeftijdsgroep 18–22 jaar (Jennissen en Blom, 2007). De meeste misdrijven worden gepleegd gedurende de jongvolwassenheid, deels om zich af te zetten tegen heersende normen. Jongvolwassenen komen doorgaans tot inkeer zodra ze een baan of een partner krijgen. Onderzoek heeft verder uitgewezen dat personen die gedurende vrijwel hun hele levensloop met de politie in aanraking komen specifieke persoonskenmerken hebben, die een extra risico vormen voor opgroeiende kinderen en de kans op probleemgedrag van hun kinderen op latere leeftijd vergroten (Moffit, 1993). Gezinnen met ouders die voorkomen in de verdachtenregistraties vormen een groep die aandacht verdient.

Intergenerationale overdracht wijst op een samenhang tussen normen, waarden, gevoelens of gedragingen van ouders aan de ene kant en die van hun kinderen aan de andere kant. Studies op het gebied van de intergenerationale overdracht van criminaliteit laten duidelijke verbanden zien: kinderen van criminele ouders hebben een verhoogde kans om eveneens met de politie in aanraking te komen (Van de Rakt et al., 2006). Maar hoe werkt intergenerationale overdracht van crimineel gedrag? Op basis van wetenschappelijk onderzoek bestaat er consensus dat intergenerationale overdracht samenhangt met socialisatie, sociale overerving en genetische overdracht (Liefbroer en Dykstra, 2007).

2.1 Socialisatie

Socialisatie wijst enerzijds op het feit dat kinderen hun ouders nadoen omdat deze als rolmodel dienen. Anderzijds kunnen ouders hun kinderen ook actief beïnvloeden, door ze te controleren, corrigeren en belonen. Kinderen groeien zo op in een stelsel van waarden en normen dat ze verinnerlijken en waaraan ze houvast hebben. Vader en moeder als rolmodel en het ouderlijke referentiekader van rechten en plichten zijn van belang voor toekomstige keuzes van

kinderen, als ze kansen creëren of problemen oplossen. Dit verklaart deels waarom ouders en kinderen een gelijkenis vertonen wat betreft studierichting en beroepskeuze (Van de Werfhorst et al., 2001), maar ook waarom kinderen van gescheiden ouders een verhoogde kans hebben om later zelf te scheiden (Steenhof en Prins, 2005).

De gezinssamenstelling is belangrijk voor de werking van socialisatieprocessen. Coleman (1990) betoogt dat de normatieve grip van ouders op kinderen effectiever is in kleine en in intacte gezinnen. Als er meer kinderen zijn, is er minder direct toezicht en dus een grotere kans op normvervalging, wat wetsovertredingen in de hand zou kunnen werken. De lijfelijke aanwezigheid van ouders komt de opvoeding van hun kinderen meestal ten goede. Naast betere sociale controle bieden intacte gezinnen kinderen meer helderheid over wat wel en niet mag dan andere gezinnen. Kinderen van gescheiden ouders die tussen twee huishoudens heen en weer pendelen, hebben te maken met verschillende normstelsels (Coleman, 1990).

Naast het direct nadoen van een criminele ouder kan het ouderlijke referentiekader kinderen ook motiveren onwettige middelen aan te grijpen om hun doelen te verwezenlijken (zoals diefstal) of problemen op te lossen (bijvoorbeeld door geweld te gebruiken). In de criminologische literatuur wordt crimineel gedrag in verband gebracht met verminderde zelfcontrole van de desbetreffende persoon (Van der Rakt et al., 2006). Ouders met verminderde zelfcontrole zijn vermoedelijk minder in staat kinderen efficiënt te controleren, corrigeren en belonen dan andere ouders (Coleman, 1990). Beperkingen van de gegevens laten het meestal niet toe rekening te houden met de situatie dat het kind tijdens de jeugd bij de criminele ouder inwoonde. Vermoedelijk vergroot de lijfelijke aanwezigheid van de criminele ouder tijdens de jeugd de kans op kopieergedrag van het kind op latere leeftijd.

Meestal wordt, deels door beperkingen van de gegevens, de rol van een eventueel criminele moeder buiten beschouwing gelaten en worden alleen de gevolgen van een criminele vader voor zoons in beeld gebracht. In veel gezinnen bekleden moeders echter een centrale positie. De negatieve gevolgen van crimineel gedrag van de moeder voor kinderen zouden groter kunnen zijn, omdat dit de veiligheid en stabiliteit van de leefsituatie van opgroeiende kinderen sterker aantast dan bij vaders het geval is. Criminele moeders vormen echter wel een uiterst selectieve groep, want vrouwen zijn veel minder vaak verdacht van criminaliteit dan mannen. Overigens staan onze gegevens ook toe om rekening te houden met de extreme situatie waarin zowel vader als moeder crimineel gedrag vertoonde.

Een beperking van de meeste studies is dat de gegevens het niet toelaten na te gaan in hoeverre het aantal veroordelingen en de soort gedragingen van de ouder een effect hebben op de kans dat het kind crimineel gedrag vertoont en op het delicttype. Onze gegevens laten dergelijke analyses wel toe. Naar verwachting zal het effect van een enkel misdrijf kleiner zijn dan dat van een reeks misdrijven. Het zou ook zo kunnen zijn dat de voorspellende waarde van geweldsmisdrijven van ouders voor crimineel gedrag van kinderen op latere leeftijd veel groter is dan die van ver-

keersdelicten. Ook reproduceren specifieke soorten delicten zich mogelijk vaker in het gedrag van de kinderen dan andere delicten.

2.2 Sociale overerving

De overdracht van bepaalde kenmerken van ouders op kinderen die toekomstige mogelijkheden en beperkingen mede bepalen, wordt aangeduid als 'sociale overerving'. Het gaat hier veelal om sociale, culturele en financiële hulpbronnen die kinderen in staat stellen zich te ontwikkelen (Brinkgreve en Van Stolk, 1997). Zo blijkt de invloed van ouders op de cultuurparticipatie van hun kinderen sterker te zijn dan die van de school (Nagel, 2007). Ook is aangetoond dat jongeren die in een eenoudergezin opgroeiden, en daardoor minder ouderlijke hulpbronnen tot hun beschikking hadden, vaker overstapten naar een lagere schoolsoort dan andere jongeren (Bosman, 1993).

Criminaliteit komt vaker voor in lagere dan in hogere sociaaleconomische klassen (Jennissen en Blom, 2007). Het is daarom des te verrassender dat de sociaaleconomische positie van het gezin waarin het kind opgroeide geen rol speelt in onderzoek naar intergenerationele overdracht van crimineel gedrag. Dit is grotendeels te wijten aan een gebrek aan relevante gegevens. Het niet-participeren (werkloosheid) en het ontbreken van (één van de) ouders hangen sterk samen met het hebben van onvoldoende financiële middelen in het gezin tijdens de jeugd. Niet-participeren betekent echter ook dat ouders in mindere mate deel uitmaken van sociale netwerken van, bijvoorbeeld, collega's. Dit vermindert de noodzaak om zichzelf in de hand te houden, maar vergroot ook de kans dat kinderen niet worden gecorrigeerd op hun gedrag. Naast het feit dat deze factoren samenhangen met crimineel gedrag van ouders, vergroten ze vermoedelijk ook de kans dat kinderen later crimineel gedrag vertonen.

2.3 Genetische overdracht

Genetische overdracht wijst op de mogelijkheid dat bepaalde kenmerken of gedragingen van ouders op kinderen worden overgedragen via genetisch materiaal. Zo heeft tweelingonderzoek uitgewezen dat gevoelens van eenzaamheid van kinderen deels zijn toe te schrijven aan de genetische overdracht van hun ouders (Willemsen en Boomsma, 2007). Een vergelijking tussen biologische ouders en adoptieouders zou interessante inzichten kunnen opleveren, maar de aantallen zijn daarvoor te klein. Voor dit onderzoek laten we dit mechanisme buiten beschouwing.

3. Vraagstelling, gegevens en onderzoeksopzet

Op basis van het bovenstaande formuleren wij voor ons onderzoek de volgende vragen:

- In hoeverre is er sprake van intergenerationele overdracht van criminaliteit van ouders op kinderen?
- Wordt deze overdracht versterkt als het kind bij de criminele ouder inwoont?

- Zijn er wat betreft de intergenerationele overdracht van criminaliteit verschillen tussen mannen en vrouwen?
- Zijn er wat betreft de overdracht verschillen tussen het aantal en de soorten criminele gedragingen?
- In hoeverre wordt de overdracht beïnvloed door de sociaaleconomische positie van het gezin waarin het kind opgroeide?

Alle gegevens voor dit onderzoek komen uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). Anders dan de naam doet vermoeden is het SSB niet één bestand. Het is een stelsel van koppelbare registers die onderling op elkaar zijn afgestemd en consistent gemaakt (Arts en Hoogteijling, 2002). Het SSB bevat gegevens op het gebied van onder andere demografie, arbeidsmarkt, criminaliteit en deels ook onderwijs. Op dit moment zijn deze gegevens vanaf 1999 (sociaaleconomische gegevens) tot en met 2005 beschikbaar voor de gehele Nederlandse bevolking. Wat betreft demografische en verdachtgegevens gaat het SSB terug tot 1995, respectievelijk 1996. Ouders en kinderen kunnen aan elkaar worden gekoppeld via gegevens uit de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA), de 'ruggengraat' van het SSB.

De verdachtgegevens zijn afkomstig uit het Herkenningsdienststelsel (HKS), een landelijk dekkend informatiesysteem van de politie dat sinds 1986 in gebruik is om verdachten van misdrijven te registreren. Het HKS bevat diverse gegevens van de verdachten en het delict waarvan de persoon wordt verdacht, zoals vastgelegd in het proces-verbaal (Jennissen en Blom, 2007). Wij maken gebruik van de registraties vanaf 1996, omdat personen vanaf dat jaar koppelbaar zijn aan de GBA en deel uit maken van het SSB. Dit betekent dat personen die van 1986 tot 1995 met de politie in aanraking kwamen, maar sinds 1996 geen delicten meer begingen, niet in de verdachtenregistraties voorkomen.

Voor alle duidelijkheid moet worden opgemerkt dat als we spreken van criminele gedragingen van een persoon, we bedoelen dat deze persoon voorkomt in de verdachtenregistraties van de politie. Meer dan 90 procent van de verdachten krijgt een regeling aangeboden door het Openbaar Ministerie of wordt in een later stadium schuldig verklaard door de rechter (zie kader Definities). Afgezien van de 10 procent die we ten onrechte meenemen in de analyses, zijn deze gegevens objectiever dan die uit zelfrapportages, waarin een groot risico bestaat op onderrapportage van sociaal niet-wenselijk gedrag.

De hoofdvraag van ons onderzoek is of ouderlijke criminaliteit vóórdat het kind 17 jaar oud is samenhangt met de kans dat het kind met de politie in aanraking zal komen nadat het de volwassen leeftijd heeft bereikt. De ouderlijke verdachtenregistraties komen uit de jaren vanaf 1996. Binnen de door ons bestudeerde leeftijdsgroep van kinderen is de koppeling met de ouders nagenoeg compleet (Steenhof en Prins, 2005).

Invloed in jeugd

De invloed van de omgeving waarin iemand opgroeit op de kans in de verdachtenregistraties voor te komen, vormt een

Definities

Verdachte

Onder verdachte wordt verstaan een persoon tegen wie een proces-verbaal van aanhouding is opgemaakt op verdenking van een misdrijf. Tegen een verdachte kunnen in een jaar één of meerdere processen-verbaal zijn opgemaakt. Per proces-verbaal kunnen meerdere delicten voorkomen. De gegevens betreffen verdachten en geen veroordeelden. Naar schatting meer dan 90 procent van de verdachten krijgt een transactie aangeboden door het Openbaar Ministerie of wordt in een later stadium door de rechter schuldig verklaard. De gegevens over de verdachten zijn afkomstig uit de Herkenningsdienstsystemen (HKS) van de politie. Omdat de gegevens van de bijzondere opsporingsdiensten vaak niet in het HKS zijn opgenomen, zijn diverse typen misdrijven, zoals economische delicten, milieudelicten en uitkeringsfraude, ondervertegenwoordigd in de cijfers. Dit geldt ook voor de zogenaamde Haltafdelingen.

Aard misdrijf

Onder aard misdrijf wordt verstaan de categorie waartoe het misdrijf behoort waarvan men in een opgemaakt proces-verbaal wordt verdacht. Bij de verdachtenpercentages in de tabel tellen de afzonderlijke percentages van de verschillende soorten misdrijven niet op tot het totale percentage verdachten ('Totaal misdrijven'). Dit komt doordat een persoon in één jaar van meerdere soorten misdrijven verdacht kan worden. Bij de verdeling van het totaal aantal misdrijven waarvan men verdacht wordt, tellen de percentages voor de verschillende soorten misdrijven op tot exact 100 procent.

andere belangrijke vraag waarop we in dit artikel antwoord willen geven. Bij de analyses kijken we dan ook naar de situatie toen het kind 16 jaar oud was. De ouderlijke invloed is tot die leeftijd over het algemeen het grootst. Daarbij komt dat verreweg de meeste jongeren dan nog thuis bij (één van) de ouders wonen. Die ouders zijn de juridische ouders zoals deze in de GBA zijn opgenomen. Dit kunnen in principe ook de niet-biologische ouders zijn. Deze nuance kunnen we echter niet meenemen in ons onderzoek, omdat dit onderscheid in de GBA niet wordt gemaakt.

In 2005 waren er van alle 18- tot 22-jarigen ruim 890 duizend vaders en ruim 931 duizend moeders als juridische ouder bekend. Om te bepalen of een ouder wel of niet verdacht is geweest, wordt alleen gekeken naar de misdrijven van de ouders die ná 1996 en vóór de 17e verjaardag van het kind zijn geregistreerd. Voor de overige achtergrondkenmerken, zoals de sociaaleconomische positie van de ouders, wordt de situatie genomen in het jaar waarin het kind 16 jaar oud was.

Ouderlijke criminaliteit tijdens jeugd

De invloed van ouderlijke criminaliteit wordt op meerdere wijzen geoperationaliseerd, namelijk of de ouder ooit ver-

dacht is geweest, de pleegcarrière (*aantal* misdrijven) en de *aard* van de misdrijven waar iemand van verdacht is. In deze analyses is iemand ooit verdacht geweest als hij of zij minstens één keer verdacht is geweest van een misdrijf vóórdat het kind 17 jaar oud is. Met de pleegcarrière wordt aangegeven hoe vaak iemand verdacht is geweest van een misdrijf. Het is gebruikelijk deze aantallen in te delen in de categorieën *first offender* (1 antecedent), *meerpleger* (2 tot en met 10 antecedenten) en *veelpleger* (meer dan 10 antecedenten). Ook bij het vaststellen van deze variabele worden alleen de antecedenten genomen die plaatsvonden vóór de 17e verjaardag van het kind. Als laatste wordt ook de aard van het misdrijf opgenomen in de analyse. We vermoeden dat de negatieve invloed van geweldsmisdrijven groter zal zijn dan die van bijvoorbeeld verkeersdelicten. Hiervoor hebben we de verschillende soorten delicten opgedeeld in vier vormen van misdrijven, te weten zedenmisdrijven, geweldsmisdrijven, overtredingen van de opiumwet en overige misdrijven. Overige misdrijven bestaan bijvoorbeeld uit vermogensmisdrijven, verkeersmisdrijven en schending van de openbare orde. Als een ouder ooit verdacht is geweest van meerdere soorten misdrijven, worden al deze soorten misdrijven in de analyse meegenomen.

Criminaliteit in jongvolwassenheid

De analyses hebben betrekking op jongvolwassenen die in 2005 tussen de 18 en 22 jaar oud waren. Deze populatie omvatte in 2005 bijna 940 duizend personen. Er is om meerdere redenen voor deze leeftijdsgroep gekozen. Ten eerste wordt deze leeftijdsgroep het vaakst verdacht van een misdrijf. Mocht er sprake zijn van intergenerationele overdracht van criminaliteit, dan is dit in deze leeftijdsgroep het duidelijkst waarneembaar. Daarnaast wordt iedereen in het strafrechtssysteem vanaf 18 jaar als meerderjarig beschouwd en daarmee op dezelfde wijze behandeld. Dit in tegenstelling tot verdachte jongeren onder de 18 jaar, die ook vaak in HALT of vergelijkbare trajecten terecht kunnen komen.

4. Resultaten

4.1 Beschrijvende resultaten

Bij 6,0 procent van de kinderen is alleen de vader en bij 1,6 procent van de kinderen alleen de moeder ooit met de politie in aanraking geweest (*staat 1*). Van deze groepen kwam ruim 50 procent van de vaders respectievelijk 60 procent van de moeders eenmalig met de politie in aanraking. Bijna 12 procent van deze vaders is veelpleger. Bij meer dan 80 procent van de verdachte vaders en bijna 90 procent van de verdachte moeders gaat het overwegend om vermogensmisdrijven zonder geweld, verkeersmisdrijven, vernielingen en verstoring van de openbare orde. Ruim 30 procent van de vaders die ooit werden verdacht beging een geweldsmisdrijf, tegen ruim 18 procent van de moeders. Van de kinderen heeft 0,7 procent zowel een vader als een moeder die ooit met de politie in aanraking kwam. Voor deze groep presenteren we geen percentages naar het aantal of de aard van de misdrijven, omdat de gebruikte categorieën niet aan de gezamenlijke ouders kunnen worden toegewezen.

In 2005 is 12,4 procent van de jongvolwassenen tussen 18 en 22 jaar in de periode vanaf 1996 verdacht geweest van een misdrijf. Vaders en zonen werden aanzienlijk vaker verdacht van een misdrijf dan moeders en dochters. Bijna 20 procent van de zonen van 18 tot 22 jaar komt tot en met 2005 ooit in de verdachtenregistraties voor, tegen een kleine 5 procent van de dochters.

Het gegeven dat ouders ooit verdacht zijn geweest van een misdrijf blijkt grote samenhang te vertonen met het verdacht zijn geweest van de kinderen. Allereerst blijkt dat ruim 11 procent van de kinderen van wie de ouders nooit van een misdrijf verdacht waren in de HKS-registraties voorkomen (*staat 1*). De meeste van deze kinderen waren tussen 18 en 22 jaar slechts één keer als verdachte geregistreerd (60,7 procent). Als alleen de moeder verdacht is geweest,

Staat 1
Kinderen van 18–22 jaar naar verdachtenregistraties van ouders en kinderen

	Totaal	w.o. ooit verdacht	Aantal misdrijven			Aard misdrijven ¹⁾			
			first offender	meerpleger	veelpleger	geweld	zedes	opium	overige ²⁾
	x 1 000	%	%			%			
Ouders									
alleen vader	890,2	6,0	50,6	37,8	11,6	31,5	4,8	9,0	84,1
alleen moeder	931,8	1,6	60,3	35,1	4,6	18,7	0,5	7,9	89,1
vader/moeder	882,5	0,7							
Kinderen									
zoon	479,9	19,8	55,0	36,4	8,6	38,4	3,8	5,8	84,7
dochter	459,6	4,8	73,0	24,8	2,2	32,5	0,2	4,2	79,2
totaal	939,6	12,4	58,4	34,2	7,4	37,3	3,2	5,5	83,7
Kind zonder verdachte ouders	865,7	11,2	60,7	32,9	6,4	35,5	3,1	5,2	83,6
Kind met alleen verdachte vader	53,3	23,5	47,9	40,4	11,7	46,1	3,7	6,6	83,5
Kind met alleen verdachte moeder	14,7	32,2	42,7	41,7	15,6	47,7	3,7	7,6	85,6
Kind met verdachte vader en moeder	5,9	40,9	38,8	43,6	17,6	51,9	3,7	8,3	85,3

¹⁾ Een persoon kan meerdere misdrijven hebben begaan daarom tellen de percentages per regel niet op tot 100%

²⁾ Vermogensmisdrijven zonder geweld, verkeersmisdrijven, vernielingen en verstoring openbare orde.

bedraagt het percentage ooit verdachte kinderen 32,2. Ruim 15 procent is veelpleger. De samenhang met de vader is zwakker: bijna een kwart (23,5 procent) van de kinderen komt met de politie in aanraking als alleen de vader ooit van een misdrijf werd verdacht. Ruim 11 procent wordt als jongvolwassene gekenmerkt als veelpleger. In de leeftijdsgroep 18 tot 22 jaar bedroeg het verdachtenpercentage van kinderen waarvan beide ouders verdacht zijn geweest van een misdrijf 40,9. Bijna 18 procent valt in de categorie veelpleger. Wat betreft de soorten delicten waarvan de kinderen worden verdacht, wordt inzichtelijk dat kinderen van verdachte ouders meer kans hebben om in aanraking te komen met de politie in verband met een geweldsmisdrijf dan andere kinderen. Dit wordt hier verder niet onderzocht.

Deze beschrijving wijst op verschillen tussen kinderen waarvan de ouders wel of niet verdacht zijn geweest. Vervolgens wordt onderzocht in hoeverre deze verbanden kunnen worden toegeschreven aan demografische en sociaaleconomische achtergrondkenmerken.

4.2 Multivariate analyses

Met behulp van een logistische regressieanalyse wordt berekend hoe groot de relatieve kans is dat een jongvolwassene ooit verdacht is geweest van een misdrijf, rekening houdend met diverse achtergrondvariabelen. Deze zijn, naast het geslacht en geboortjaar van het kind, of het kind wel of niet bij de ouders woont, het geboortjaar van de ouder, de totale inkomsten op huishoudensniveau, het aan-

tal kinderen in het huishouden en het feit dat de ouders al dan niet een uitkering hebben. Bij de variabele 'ouders wel of niet verdacht geweest van een misdrijf' is de categorie 'niet verdacht' altijd als referentiecategorie gekozen. De resultaten van de analyses worden weergegeven in de vorm van *odds ratios*. De *odds ratio* is geen kans maar een relatieve kansverhouding tussen een categorie (bijvoorbeeld zonen) ten opzichte van de referentiecategorie (bijvoorbeeld dochters) om met de politie in aanraking te zijn geweest.

4.2.1 Ouder ooit verdacht

Staat 2 geeft de resultaten weer van drie analyses. In elk daarvan worden twee modellen getoetst die een schatting geven van de intergenerationele overdracht van criminaliteit: een model exclusief en een model inclusief achtergrondkenmerken. In de eerste analyse staat centraal of de vader ooit met de politie in aanraking kwam vóórdat het kind 17 jaar oud was. In de tweede analyse is het wel of niet verdacht zijn geweest van alleen de moeder opgenomen. In de laatste analyse richten we ons op de situatie waarin beide ouders met de politie in aanraking kwamen.

In de eerste modellen zien we hoge relatieve kansverhoudingen voor kinderen om als jongvolwassen met de politie in aanraking te komen als hun ouder(s) ditzelfde was overkomen toen hun kinderen nog klein waren. De overdracht van moederszijde is duidelijk sterker dan die van vaderszijde. Zijn beiden tijdens de opvoeding van het kind ooit met de politie in aanraking geweest, dan heeft het kind als jong-

Staat 2
Kans dat jongvolwassenen (18–22 jaar) in aanraking komen met justitie in 2005 (odds ratio's)¹⁾

	Alleen vader		Alleen moeder		Vader/moeder	
Intergenerationele overdracht						
ouder niet verdacht t/m leeftijd 16 kind (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
ouder verdacht t/m leeftijd 16 kind	2,47*	1,55*	3,36*	1,65*	5,24*	2,87*
Gezinssamenstelling (leeftijd 16 kind)						
kind woont bij vader en moeder (ref.)		1,00		1,00		1,00
kind woont bij geen van beide ouders		2,24*		2,18*		2,10*
kind woont alleen bij vader		1,75*		1,72*		1,80*
kind woont alleen bij moeder		1,58*		1,55*		1,58*
aantal kinderen in huishouden		1,03*		1,02*		1,01*
verdacht ouder x woont bij ouder		1,32*		1,44*		1,36*
Sociaaleconomische gezinssituatie (leeftijd 16 kind)						
Inkomsten huishouden						
minder dan 1 250 euro		1,26*		1,35*		1,28*
1 250 tot 2 000 euro		1,32*		1,35*		1,32*
2 000 tot 3 000 euro (ref.)		1,00		1,00		1,00
3 000 tot 4 000 euro		0,91*		0,91*		0,91*
4 000 euro of meer		0,73*		0,74*		0,75*
geen van beide (juridische) ouders uitkering (ref.)		1,00		1,00		1,00
gegevens beide ouders zijn onbekend		1,18		1,38*		0,95
een van beide ouders uitkering		1,46*		1,49*		1,40
beide ouders hebben een uitkering		2,30*		2,36*		2,19*
gegevens 1 ouder bekend: geen uitkering		1,20*		1,55*		1,23
gegevens 1 ouder bekend: uitkering		1,17*		1,60*		1,14
Geslacht						
dochter (ref.)		1,00		1,00		1,00
zoon		5,74*		5,50*		5,77*
Nagelkerke R ²	0,013	0,172	0,007	0,177	0,007	0,172
N		939600		939600		939600

¹⁾ Eveneens gecontroleerd voor geboortjaar ouder(s) en kinderen. De constante is weggelaten. Toevoegen van de variabele 'Herkomstgroepering' veranderde niets wezenlijks aan de modeluitkomsten.

* p<.001

Bron: SSB

volwassene zelfs een meer dan vijf keer zo grote kans dat dit gebeurt als andere kinderen.

Na correctie voor achtergrondkenmerken neemt het verband tussen het verdacht zijn geweest van de ouders en het verdacht zijn geweest van een misdrijf door het kind af, maar verdwijnt dit zeker niet. De Nagelkerke R^2 , een benadering van de verklaarde variantie door de toegevoegde variabelen, neemt substantieel toe: van 2 naar 18 procent. Het verband blijft het sterkst als beide ouders ooit zijn verdacht van een misdrijf. Het gevonden verband tussen moeder en kind blijft ook na correctie groter dan dat tussen vader en kind. Het wonen bij beide ouders (intact gezin) hangt negatief samen met de kans dat het kind wordt verdacht van een misdrijf. Als het kind op 16-jarige leeftijd bij de verdachte ouder woonde, neemt de kans dat het kind verdacht wordt sterk toe. De samenhang tussen crimineel gedrag als jongvolwassene en het wonen bij een moeder die met de politie in aanraking kwam, is sterker dan bij vaders.

Woonde een jongvolwassene tijdens zijn of haar jeugd niet bij de ouders, dan is de relatieve kansverhouding het grootst dat hij of zij met de politie in aanraking kwam (2,24). Zoals we verwachtten is de kans groter dat een kind met de politie in aanraking komt als er tijdens zijn of haar jeugd meer kin-

deren in het huishouden waren. Zo wordt in het 'alleen vader'-model de kans dat een jongvolwassene met de politie in aanraking komt met iedere extra broer of zus 1,03 keer zo groot. Bij in totaal drie kinderen is de kans al 10 procent groter dan in de situatie zonder broer of zuster. Daarnaast neemt de kans dat het kind verdacht wordt van een misdrijf toe als de ouders een laag huishoudensinkomen hebben en/of de ouders een uitkering hebben. Ook wordt het beeld bevestigd dat jongvolwassen zoons een veel grotere kans hebben om met de politie in aanraking te komen dan dochters.

4.2.2 Aantal misdrijven van de ouder

Vervolgens kijken we naar het verband tussen het aantal antecedenten van de ouders en de kans dat het kind in aanraking komt met de politie (*staat 3*). Hiervoor zijn twee analyses uitgevoerd: vanuit het perspectief van de vader en vervolgens vanuit dat van de moeder. Opnieuw worden er in elke analyse twee modellen getoetst.

Er bestaat een sterk verband tussen het aantal keren dat een vader of moeder met de politie in aanraking kwam in de tijd dat de kinderen jonger dan 17 jaar waren en de kans op crimineel gedrag tijdens de jongvolwassenheid. Kinderen

Staat 3
Kans dat jongvolwassenen (18–22 jaar) in aanraking komen met justitie in 2005 naar aantal misdrijven waarvan ouders worden verdacht (odds ratio's)¹⁾

	Alleen vader		Alleen moeder	
Intergenerationele overdracht				
ouder niet verdacht t/m leeftijd 16 kind (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
ouder first offender	1,84*	1,28*	2,82*	1,61*
ouder meerpleger	3,29*	1,79*	5,55*	2,09*
ouder veelpleger	6,64*	3,15*	10,94*	2,81*
Gezinssamenstelling (leeftijd 16 kind)				
kind woont bij vader en moeder(ref.)		1,00		1,00
kind woont bij geen van beide ouders		2,15*		2,09*
kind woont alleen bij vader		1,70*		1,70*
kind woont alleen bij moeder		1,56*		1,53*
aantal kinderen in huishouden		1,03*		1,02*
ouder nooit verdacht x woont bij ouder (ref.)		1,00		1,00
ouder firstoffender x woont bij ouder		1,36*		1,30*
ouder meerpleger x woont bij ouder		1,52*		1,77*
ouder veelpleger x woont bij ouder		1,71*		3,66*
Sociaaleconomische gezinssituatie (leeftijd 16 kind)				
Inkomsten huishouden				
minder dan 1 250 euro		1,24*		1,33*
1 250 tot 2 000 euro		1,30*		1,34*
2 000 tot 3 000 euro (ref.)		1,00		1,00
3 000 tot 4 000 euro		0,91*		0,91*
4 000 euro of meer		0,73*		0,74*
geen van beide (juridische) ouders uitkering (ref.)		1,00		1,00
gegevens beide ouders zijn onbekend		1,20		1,42*
een van beide ouders uitkering		1,44*		1,47*
beide ouders hebben een uitkering		2,17*		2,29*
gegevens 1 ouder bekend: geen uitkering		1,20*		1,56*
gegevens 1 ouder bekend: uitkering		1,17*		1,59*
Geslacht				
dochter (ref.)		1,00		1,00
zoon		5,80*		5,52*
Nagelkerke R^2	0,023	0,176	0,014	0,18
N		939600		939600

¹⁾ Eveneens gecontroleerd voor geboortjaar ouder(s) en kinderen. De constante is weggelaten. Toevoegen van de variabele 'Herkomstgroepering' veranderde niets wezenlijks aan de modeluitkomsten.

* $p < .001$

Bron: SSB

van vaders die in de veelpleger-categorie vallen hebben een meer dan 6,5 keer zo grote kans dat hun kinderen eveneens met de politie in aanraking komen als zij tussen de 18 en 22 jaar oud zijn. Bij moeders loopt de relatieve kansverhouding op tot bijna 11.

Ook na correctie voor achtergrondkenmerken neemt de kans dat een kind wordt verdacht van een misdrijf toe als de ouder vaker wordt verdacht van een misdrijf. De directe intergenerationale overdracht van criminaliteit is vooral bij veelplegende vaders iets sterker dan bij veelplegende moeders. Dit beeld verandert echter als we de directe overdracht combineren met de situatie waarin het kind bij een verdachte ouder woont. Kinderen die inwoonden bij veelplegende moeders hebben een relatieve kansverhouding van 10,28 (=3,66*2,81) tegen 1, vergeleken met de situatie waarin kinderen met hun moeder woonden die nooit van een misdrijf werd verdacht. Bij vaders is deze verhouding 'slechts' 5,39 (=1,71*3,15) tegen 1.

Het effect van de correctie voor achtergrondkenmerken komt overeen met dat van de eerste analyse, waarbij het wel of niet verdacht zijn van de ouders als onafhankelijke variabele diende.

4.2.3 Aard misdrijven van de ouder

In de laatste analyses is gekeken naar het verband tussen de aard van de misdrijven waarvan de ouders verdacht zijn en de kans dat het kind van een misdrijf wordt verdacht. Ook deze analyse is uitgevoerd voor zowel de vader als de moeder, en ook de correctie vond plaats met dezelfde achtergrondkenmerken. *Staat 4* laat de resultaten zien.

Wat betreft de aard van de misdrijven is het beeld minder duidelijk dan in de voorgaande analyse. Ten opzichte van kinderen van wie de ouders niet met de politie in aanraking kwamen, verschillen de effecten van de soorten anteceden ten niet sterk van elkaar. Als rekening wordt gehouden met het al dan niet bij de ouders wonen, is de samenhang van geweldsmisdrijven met de kans dat het kind ook van een misdrijf wordt verdacht groter dan bij de andere soorten misdrijven. Daarnaast laten ook de overtredingen van de Opiumwet bij zowel vaders als moeders een sterk effect zien. Wat opvalt is dat het effect van ouderlijke zedenmisdrijven tijdens de jeugd alleen wat betreft de vader significant is en zelfs geheel verdwijnt na controle voor de achtergrondkenmerken. Dit heeft wellicht ook te maken met de relatief kleine aantallen zedenmisdrijven op het totaal aantal delicten.

Staat 4
Kans dat jongvolwassenen (18–22 jaar) in aanraking komen met justitie in 2005 naar aard van de misdrijven waarvan ouders worden verdacht¹⁾(odds ratio's)²⁾

	Alleen vader		Alleen moeder	
Intergenerationale overdracht				
ouder niet verdacht t/m leeftijd 16 kind (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
ouder verdacht geweld	2,28*	1,54*	3,07*	1,65*
ouder verdacht zeden	1,31*	1,04	1,25	0,79
ouder verdacht opium	2,21*	1,62*	3,05*	1,51*
ouder verdacht overig	2,17*	1,56*	3,24*	1,81*
Gezinssamenstelling (leeftijd 16 kind)				
kind woont bij vader en moeder(ref.)		1,00		1,00
kind woont bij geen van beide ouders		2,18*		2,07*
kind woont alleen bij vader		1,66*		1,68*
kind woont alleen bij moeder		1,55*		1,5*
aantal kinderen in huishouden		1,03*		1,02*
ouder nooit verdacht x woont bij ouder (ref.)				
ouder verdacht geweld x woont bij ouder		1,42*		1,66*
ouder verdacht zeden x woont bij ouder		1,15		1,50
ouder verdacht opium x woont bij ouder		1,17*		1,61*
ouder verdacht overig x woont bij ouder		1,23*		1,32*
Sociaaleconomische gezinssituatie (leeftijd 16 kind)				
Inkomsten huishouden				
minder dan 1 250 euro		1,22*		1,31*
1 250 tot 2 000 euro		1,29*		1,34*
2 000 tot 3 000 euro (ref.)		1,00		1,00
3 000 tot 4 000 euro		0,91*		0,91*
4 000 euro of meer		0,73*		0,74*
geen van beide (juridische) ouders uitkering (ref.)				
gegevens beide ouders zijn onbekend		1,23		1,44*
een van beide ouders uitkering		1,42*		1,46*
beide ouders hebben een uitkering		2,13*		2,25*
gegevens 1 ouder bekend: geen uitkering		1,20*		1,56*
gegevens 1 ouder bekend: uitkering		1,18*		1,57*
Geslacht				
dochter (ref.)		1,00		1,00
zoon		5,83*		5,56*
Nagelkerke R ²	0,030	0,180	0,022	0,183
N		939600		939600

¹⁾ Een persoon kan meerdere soorten misdrijven hebben begaan.

²⁾ Eveneens gecontroleerd voor geboortjaar ouder(s) en kinderen. De constante is weggelaten. Toevoegen van de variabele 'Herkomstgroepering' veranderde niets wezenlijks aan de modeluitkomsten.

* p<.001

Bron: SSB

Het toevoegen van de factoren rond de gezinssamenstelling, de sociaaleconomische gezinssituatie en geslacht verkleint de directe ouderlijke invloed, maar deze blijft wel bestaan. Als het kind bij een verdachte ouder woont, zijn de effecten wederom sterker. Was (alleen) een moeder verdacht van een geweldsmisdrijf en woonde het kind bij haar toen het 16 jaar oud was, dan is de relatieve kans dat hij of zij als jongvolwassene met de politie in aanraking komt 2,74 (=1,65*1,66) keer groter dan die van een kind dat woonde bij beide ouders, die niet verdacht waren van een misdrijf. Het effect van het corrigeren voor achtergrondkenmerken is vergelijkbaar met dat in de vorige analyses.

5. Conclusies en discussie

In de hier gepresenteerde analyse is eerst de omvang bepaald van de groep jongvolwassenen (18–22 jaar) die opgroeide met een criminele ouder: ruim 6 procent had alleen een criminele vader en bijna 2 procent alleen een criminele moeder. In bijna 1 procent van de gevallen kwamen zowel de vader als de moeder voor in de verdachtenregistraties. Hoewel dit relatief kleine groepen zijn, gaat het toch om een op de twaalf jongvolwassenen (bijna 90 duizend personen in 2005). Omdat alleen de gegevens beschikbaar waren over ouders die zelf bekend werden als verdachte van het plegen van een misdrijf in de periode 1996–2003, is dit aandeel nog een onderschatting. De overdracht van criminele vaders gebeurt in meer dan 25 procent van de gevallen, bij moeders is dit bijna 35 procent en bij beide ouders zelfs meer dan 40 procent. De vraag was in hoeverre dit een schijnverband is en of er andere condities zijn die de kans op crimineel gedrag van jongvolwassenen vergroten.

Er blijkt een statistisch significante overdracht te bestaan van criminaliteit van ouders op kinderen. Wat opvalt is dat de directe overdracht van moeders op kinderen groter is dan die van vaders op kinderen. Verder blijkt dat de sociaaleconomische positie van het gezin waarin de kinderen opgroeiden (benaderd door de situatie toen het kind 16 jaar oud was) dit effect iets verkleint, maar zeker niet tenietdoet. Een gebroken gezin, wat vaak neerkomt op de afwezigheid van een vader tijdens de jeugd, vergroot de kans op crimineel gedrag. Als de ouder ooit een misdrijf beging, dan versterkt dit echter de overdracht ten opzichte van de situatie waarin de ouder tijdens de opvoeding van het kind niet in huis woonde. Het worden geconfronteerd met criminaliteit tijdens de jeugd blijkt een cruciale factor te zijn in de verklaring van intergenerationele overdracht van criminele gedragingen.

De intensiteit van crimineel gedrag is ook van belang: kinderen van veelplegers hebben een veel grotere kans zelf met de politie in aanraking te komen dan kinderen van andere ouders. Als laatste bleek dat het op het eerste gezicht minder uitmaakt welk soort crimineel gedrag de ouder vertoonde. In combinatie met het wel of niet in het huishouden aanwezig zijn van criminele ouders wordt het negatieve effect van geweldsmisdrijven voor opgroeiende kinderen echter wel duidelijk zichtbaar.

We kunnen dus concluderen dat het gezegde ‘Jong geleerd, oud gedaan’ zeker opgaat voor criminele gedragingen.

Naast de directe gedragsinvloed van de ouders is de verdere sociale context waarin kinderen opgroeien van groot belang.

Een veilige en stabiele sociale omgeving voor kinderen is belangrijk om later als volwassene volwaardig in de maatschappij te kunnen participeren. Er zijn aanwijzingen dat kinderen van bepaalde groepen ouders worden beperkt in hun ontwikkelingskansen of zelfs ernstig worden beschadigd, terwijl andere kinderen voordeel hebben van hun sociale achtergrond (Steketee et al., 2008). Heeft een kind een of zelfs twee ouders die ooit met de politie in aanraking kwamen, dan is de kans groter dat het een slechte start maakt in het volwassen leven. De situatie waarin ouders met de politie in aanraking komen, is echter vaak niet los te zien van de situatie (geen werk, laag inkomen) waarin het gezin zich bevindt.

We houden in dit onderzoek geen rekening met clustering binnen families en nemen aan dat alle ouder-kind paren onafhankelijk van elkaar zijn. Ook zijn er verborgen determinanten van criminele gedragingen die we niet meenemen in onze studie, zoals de invloed van *peergroups*, maar ook bijvoorbeeld bepaalde persoonskenmerken die samenhangen met een verlaagd niveau van zelfcontrole. Verder onderzoek is nodig, wellicht op basis van een combinatie van registraties met enquêtegegevens, om na te gaan in hoeverre zulke factoren het gevonden verband tussen de criminele activiteiten van ouders en kinderen afzwakken.

Een mogelijke beperking van onze studie is dat we gebruik maken van verdachtenregistraties en niet van rechterlijke uitspraken. Het is echter wel zo dat slechts 10 procent van de verdachten geen regeling krijgt aangeboden door het Openbaar Ministerie of in een later stadium door de rechter onschuldig wordt verklaard. Belangrijk is dat als een persoon achteraf onschuldig blijkt te zijn, de informatie van deze persoon wordt geactualiseerd. Daarbij komt dat het aantal verdachte ouders en daarmee de intergenerationele overdracht feitelijk wordt onderschat, omdat we slechts informatie hebben over personen die na 1996 minstens één keer met de politie in aanraking kwamen. Het is zeer de vraag of bestaande enquêtes die persoonlijke vragen over criminaliteit bevatten een betrouwbaarheidspercentage boven de 90 hebben. Verder bevat het SSB geen gegevens over individuele attitudes en soortgelijke zaken.

Het gebruikte ouder-kind bestand is nagenoeg compleet, maar het gekoppelde deel is wel selectief: het bevat relatief weinig eerste generatie allochtonen. De samenhang tussen de kenmerken van de ouders en kinderen is echter weinig gevoelig voor deze selectieve uitval. Samenhangen (correlaties, associatiematen, regressiecoëfficiënten) zijn heel robuust hiervoor. Verder zijn de mechanismen bij eerste generatie allochtonen die zonder hun ouders naar Nederland zijn gekomen vermoedelijk anders. Dat verdient nadere bestudering van die specifieke groep, maar kan niet door het CBS worden uitgevoerd wegens gebrek aan gegevens.

Eventuele koppelingen van enquêteresultaten aan het SSB zouden het mogelijk kunnen maken om meer individuele kenmerken in de analyses te betrekken. Aan de andere kant

wordt lang niet iedereen die crimineel gedrag vertoont als verdachte geregistreerd. Een groot deel wordt niet waargenomen door de politie, bijvoorbeeld omdat slachtoffers geen aangifte doen. Een bijkomende oorzaak van eventuele onderrapportage is dat een groot deel van de criminaliteit niet wordt opgelost. Er zijn geen aanwijzingen dat deze onderschatting van de werkelijke criminaliteit selectief is, dat wil zeggen, dat dit onze resultaten systematisch beïnvloedt.

Naar aanleiding van deze studie kunnen ook enkele vragen voor toekomstig onderzoek worden geformuleerd. Zo willen we in een later stadium de gezinssituatie (partner, kinderen) en de sociaaleconomische situatie (opleiding, werk, uitkering, inkomen) van de jongvolwassene in de analyse betrekken. Dan kan ook worden nagegaan of volwassene van wie de ouders crimineel gedrag vertoonden een grotere kans hebben om zelf met de politie in aanraking te komen als ze kleine kinderen hebben. In toekomstig onderzoek zou het ook interessant zijn de relatie tussen de verschillende soorten antecedenten van zowel ouders als kinderen te onderzoeken. Worden kinderen die in hun jeugd met geweld van hun ouders worden geconfronteerd als jongvolwassene eveneens vaker gewelddadig? Een andere onderzoeksvraag betreft de timing: lijken ouders en kinderen op elkaar wat betreft de leeftijd waarop ze voor de eerste keer met de politie in aanraking kwamen? Ten slotte zou het interessant zijn om te kijken naar verschillen binnen gezinnen. Waarom wordt het ene kind wel crimineel en het andere niet, en is er een verschil tussen de intergenerationele overdracht binnen biologische relaties en stiefrelaties?

Literatuur

Arts, C. en E.M.J. Hoogteijling, 2002, Het Sociaal Statistisch Bestand 1998 en 1999. Sociaal-economische Maandstatistiek 19(12), blz. 13–21.

Bosman, R., 1993, Opvoeden in je eentje; een onderzoek naar de betekenis van het moedergezin voor de onderwijskansen van kinderen. Swets en Zeitlinger, Lisse.

Brinkgreve, C. en B. van Stolk, 1997, Van huis uit. Wat ouders aan hun kinderen willen meegeven. Meulenhoff, Amsterdam.

Coleman, J., 1990, Foundations of social theory. Harvard University Press, Cambridge.

Dykstra, P.A. en H. de Valk, 2007, Families en criminaliteit. In: Laan, A.M. van der, L. Vervoorn, N. van Nimwegen

en F.L. Leeuw (red.), Justitie en demografie: over ontgroening, vergrijzing en verkleuring. Veranderingen in bevolkingsamenstelling en de gevolgen voor Justitie. Cahier 2007–2, blz. 125–139. CBS/WODC, Voorburg/Den Haag.

Graaf, P.M. de, en R. Luijckx, 1995, Paden naar succes: geboorte of diploma's. In: Dronkers, J. en W.C. Ultee, Verschuivende ongelijkheid in Nederland. Sociale gelaagdheid en mobiliteit, blz. 31–45. Van Gorcum, Assen.

Jennissen, R.P.W. en M. Blom, 2007, Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken. Cahier 2007–4. CBS/WODC, Voorburg/Den Haag.

Liefbroer, A.C. en P.A. Dykstra, 2007, Gelijkenis binnen families en intergenerationele overdracht. In: Liefbroer, A.C. en P.A. Dykstra (red.), Van generatie tot generatie. Gelijkenis tussen ouders en kinderen, blz. 7–14. Amsterdam University Press, Amsterdam.

Moffit, T.E., 1993, Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behaviour: A developmental taxonomy. Psychological Review 100(4), blz. 674–701.

Nagel, I., 2007, Cultuurparticipatie tussen 14 en 24. Intergenerationele overdracht versus culturele mobiliteit. In: Liefbroer, A.C. en P.A. Dykstra (red.), Van generatie tot generatie. Gelijkenis tussen ouders en kinderen, blz. 39–63. Amsterdam University Press, Amsterdam.

Rakt, M. van de, P. Nieuwbeerta en N.D. de Graaf, 2006, Zo vader, zo zoon? De intergenerationele overdracht van crimineel gedrag. Tijdschrift voor Criminologie (48)4, blz. 345–360.

Steenhof, L. en C. Prins, 2005, Echtscheiding van ouders en kinderen. Bevolkingstrends 53(4), blz. 47–52.

Steketee, M., J. Mak en B. Tierolf (red.), 2008, Kinderen in tel. Kinderrechten als basis voor lokaal jeugdbeleid. Verwey Jonker Instituut, Utrecht.

Werfhorst, H.G. van de, N.D. de Graaf en G. Kraaykamp, 2001, Intergenerational resemblance in field of study in the Netherlands. European Sociological Review 17(3), blz. 275–293.

Willemsen, G. en D.I. Boomsma, 2007, De intergenerationele overdracht van eenzaamheid. Een gedragsgenetische benadering. In: Liefbroer, A.C. en P.A. Dykstra (red.), Van generatie tot generatie. Gelijkenis tussen ouders en kinderen, blz. 83–99. Amsterdam University Press, Amsterdam.